

Helmonds

HEEM

Kwartaalblad
Heemkondekring
Helmond-Peelland

39

winter 2018
€ 2,95

HELMONDSCHЕ STOOM-MODELMAKERIJ
SLEGERS & ZONEN, HELMOND.

Houten
voor Stoom-
motoren:
U.

Levering van alle vo
MODELLEN
aan concurrerende

REKENING

De Heemkondekring heeft
voor aan U.Ed. verkocht en geleverd op 2 maanden.
HELMOND, den 6de maart 1916

*Textielnijverheid in de Kamstraat
Van surrogaat tot schillensoep
Een Rijksmonument
Firma Slegers 1907-1919
De Helmondse Orkestvereniging*

inhoud

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Boekbespreking	6
Agenda	8
Korte berichten	10
Textielnijverheid in de Kamstraat	14
Van surrogaat tot schillensoep	16
Een Rijksmonument	18
Firma Slegers 1907-1919	22
De Helmondse Orkestvereniging	26

Van de redactie

Rond 1930 werden enkele panden aan De Wiel en de Kamstraat gesloopt. Dit betekende het einde van onder meer een fabriekspand dat refereerde aan de vroege industriële ontwikkeling. In 1814 hadden de ondernemers Anthony Raymakers en Willem Ramaer in de Kamstraat een spinnerij annex weverij opgericht in een perceel waarin al eerder een spinnerij was gevestigd. Het pand dateerde uit de achttiende eeuw. Beide ondernemers stichtten nieuwe bedrijven aan respectievelijk de Kanaaldijk en de Watermolenwal.

Ook het in neogotische stijl gebouwde bedehuis van de Nederlands Hervormde Kerk aan de Kasteel Traverse dreigde de stad ontnomen te worden, maar het bleef gespaard. Deze waterstaatskerk werd rond 1847 gebouwd, naar een ontwerp van de uit Alem afkomstige Arnold van Veggel. De kerk met een middentoren, inpandige stucgewelven, balustraden met traceringen en boogfriezen, werd in 1963 aan de dienst onttrokken. Het gebouw had daarna diverse huurders, zoals de Priesterbroederschap Sint Pius X en de gemeente Helmond die het als archiefruimte gebruikte. In 1993 werd er een kantoor in gevestigd. Het Rijksmonument staat nu leeg en wacht op een nieuwe bestemming.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw ontstond in Helmond de ambitie voor een eigen orkest, maar door de traagheid van handelen op cultureel gebied, bleek die gedachte niet haalbaar. Desondanks doken de plannen opnieuw op, al bleken het toen nog droombeelden te zijn.

Het was stadsgenoot Joop Palar die de denkwijze effectueerde. Hij ontmoette Christ Koolen, violist en dirigent van het Helmonds Kamerkoor. Palar zag in die combinatie de kans voor de realisatie van een Helmonds symfonieorkest, al was het niet de intentie een orkest voor beroepsmuzici te stichten. Het gezelschap moest velen, vooral jongeren, gelegenheid bieden om in groot verband te musiceren. De Helmondse Orkestvereniging fuseerde met de Orkestvereniging Venray. Het Symfonieorkest Helmond-Venray is sindsdien erg succesvol.

Memorabel is ook de in 1907 gestichte Helmondse onderneming die mallen maakte voor allerlei gebruiksvoorwerpen. Dat daar voldoende emplot voor was, had de uit Helenaveen afkomstige oprichter Willem Slegers goed begrepen. Hij kon dan ook op een ruime ervaring als modelmaker bogen. Het publiek werd per advertentie over de nering geïnformeerd. De zaken gingen goed, zo goed dat de onderneming van de Steenweg naar de Kanaaldijk ter hoogte van de trambrug werd verplaatst. De crisis na afloop van de Eerste Wereldoorlog, bracht het bedrijf in moeilijkheden, met een sluiting in 1919 tot gevolg.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 april 2018. Kopij kunt u tot 1 februari zenden aan ons vaste adres: redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken te weigeren, in te korten of aan te passen.

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmont. Gesticht op 24 mei 1948.

COLOFON

Bestuur

voorzitter

Carel Verhofstadt †

secretaris

T. van Dijk, Jan van Heelustra 1, 5702 DM Helmond

T: 0492 - 474745

E: t.dijk@heemkundekringhelmont.nl

penningmeester

F. 't Sas, Beethovenlaan 49, 5707 PS Helmond

T: 0492 - 520945

E: ftsas@heemkundekringhelmont.nl

bestuurslid

G. van Liempt, van Weerden Poelmanstraat 14, 5703 CS Helmond,

T: 0492 - 554233

E: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl

bestuurslid

Th. van Stokkum, Paukenstraat 14, 5702 JP Helmond.

T: 0492-533944

E: t.stokkum@heemkundekringhelmont.nl

Lidmaatschap

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
of ING nr. NL29INGB 0002641099 t.n.v.
Heemkundekring Helmont

Inlichtingen

algemeen: E: info@heemkundekringhelmont.nl
het Baken: E: baken@heemkundekringhelmont.nl

Secretariaat

Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond

Public relations

G. van Liempt,

T: 0492 - 554233, E: pr@heemkundekringhelmont.nl

Website

www.heemkundekringhelmont.nl

Redactie

Hans Vogels, Martin Geerts, Berry Wijnen, Kelly Geerts,
Marinus van den Elsen

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé Media Partners

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Giel van Hooff, Henk van Dijk, RHCE, Berry Wijnen, Hans Vogels,
Marinus van den Elsen, internet.

Omslag voorzijde: Dit steegje achter het pand van IJzerhandel P.J. Promper aan de Kamstraat, liep naar het huis met de Luts aan de Markt. Op de achtergrond is de toren van de Sint Lambertuskerk te zien. De foto is gemaakt in 1937. (collectie RHCE)

Omslag achterzijde: Deze leeuwenkoppen bevinden zich aan de gevel van een fabrikantenvilla aan de Markt. (foto Marinus van den Elsen)

Van het bestuur

We kijken terug op een jaar met als dieptepunt het overlijden van onze voorzitter Carel Verhofstadt. Naast Carel betreuren we het heengaan van tien leden van onze vereniging. Wij wensen hun families sterkte toe. Gelukkig kende het afgelopen jaar ook leuke momenten met activiteiten waaraan we als heemkundekring deelnamen of die we zelf organiseerden. In september hadden we een stand met informatie over ons en het Nederlands Bidprentjes Archief, bij het evenement 'Groet en Ontmoet' in Helmond Oost. Samen met dit nummer van het Helmonds Heem ontvangen de leden tevens het boekje 'De kardinaal en het Apostelhuis'.

In oktober stelden we onze heemkamer open aan Erfgoed Brabant voor de inloopmiddag 'Collectie digitaal' waar leden van diverse heemkundekringen terecht konden met vragen over Brabant Cloud en collectieregistratie. De Cloud is bedoeld

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stads-hobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur en van 14.00 tot 16.00 uur is de genealogiekamer geopend. Hier willen wij u behulpzaam zijn bij het uitzoeken van uw stamboom.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur is de kamer openbaar voor

voor alle Brabantse erfgoedinstellingen die hun collectie duurzaam willen opslaan en via internet voor een breed publiek toegankelijk willen maken. Steeds meer heemkundekringen nemen hieraan deel. Met onze Helmond Kwis trekken we steeds meer belangstelling bij velerlei verenigingen, we zijn vaak onderdeel van een leuke avond voor hun leden. Voor ons een goede manier om nieuwe leden te werven en reclame te maken voor onze kring.

We adviseren u van harte om de Stads-galerij op de Markt eens te bezoeken, waar u maquettes van historische gebouwen van Helmond kunt bekijken. De heemkring heeft daar een kraam ingericht waar u bidprentjes kunt afgeven of kunt laten scannen. Dat kan trouwens ook elke donderdagmiddag in de heemkamer. U kunt daar ook materiaal afgeven of een kop koffie komen drinken.

Wij wensen u fijne feestdagen en een voorspoedig 2018.

het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop.

Dank voor uw giften en donaties

Met enige regelmaat ontvangen wij giften en donaties. Al deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken.

Daarom zeggen wij langs deze weg hartelijk dank aan allen die Heemkundekring Helmond een warm hart toedragen.

Een badhuis was onzedelijk

Al is baden van alle tijden, toch was proper- en zindelijkheid vroeger niet vanzelfsprekend. Alleen de rijkere beschikten over een sanitaire inrichting. In de loop van de twintigste eeuw raakte warm en koud stromend water uit de kraan ingeburgerd. Het nemen van een bad of douche werd vanaf toen alledaags. Sinds 1910 moeten alle woningen van een toilet zijn voorzien en voor nieuwbouw is vanaf 1965 ook een badkamer verplicht.

In 1925 werd in een vergadering van Woningbouwvereniging De Hoop, voorgesteld om een badhuis ten behoeve van de huurders te openen. Het idee leefde dat schone mensen ook hun huizen beter schoon zouden houden, wat de vereniging ten goede kwam. Een meerderheid reageerde positief op het voorstel, maar er waren ook tegenstanders. De voorzitter voorzag financiële obstakels, maar er werden ook zedelijke bezwaren naar voren gebracht. De geestelijk adviseur was fel gekant tegen het baden door de jeugd. Het badhuis kwam er toch, al mochten er alleen volwassenen uit de kleren.

Vanaf 1929 exploiteerde de vereniging de badgelegenheden aan de Tolpoststraat. Vanaf de start was het project zwaar verliesgevend. Een subsidie van de gemeente bracht wel verlichting, maar De Hoop moest zelf het tekort aanvullen. Met verlaging van de prijzen werd getracht het aantal bezoeken en dus de inkomsten, op te krikken. Het had maar weinig effect, er was simpelweg te weinig animo. Je wassen deed je alleen op zaterdag en een schrobbeurt in een teil was gebruikelijk. Tussentijds waste men alleen de handen en gezicht, de voeten kregen een wasbeurt voor een bezoek aan de dokter.

Geleidelijk werd het badhuis meer gebruikt, doch de opkomst van de douche betekende het einde van de inrichting. Tegen de sluiting werd in 1968 toch geprotesteerd. Het voortbestaan werd gegund tot de opening van een nieuwe badinrichting bij zwembad De Wissen. Het oude badhuis kreeg een bestemming als Rechtswinkel, als was het geen blijvende. Leegstand en verval werden gekeerd door een buurtactie, waarna het pand als buurthuis weer open ging. Later werd er een jongeren centrum in ondergebracht.

Architectuur

Het pand met een gescheiden dames- en herenafdeling en een wachtruimte, werd ontworpen door een ambtenaar bij Publieke Werken. Het deels onderkelderde gebouw heeft één bouwlaag en aan de linker achterzijde een vierkante uitbouw. De muren bestaan uit metselwerk en een met pannen bedekt zadeldak met wolfs-einden. De deuren hebben smeedijzeren klampen. De vensters zijn nog origineel. Binnen zijn vrijwel alle elementen weggebroken die aan de primaire functie herinneren. Het pand heeft een architectuurhistorische waarde en is van belang wegens zijn typologische zeldzaamheid.

Bronnen:

- Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Boekbespreking

Henk Goossens en
Marinus van den Elsen:
**De Kardinaal en het
Apostelhuis**

De gemeente Helmond telt tientallen plaatsen met een beladen verleden, waarvan sommige direct tot de verbeelding spreken. Dat is zeker zo met het Apostelhuis. Grachten omsluiten daar de plek waar eeuwenlang een stenen gebouw stond, het Stockelmanshuis, voor het eerst genoemd in 1501. In 1531 neemt de in Mierlo-Hout geboren kardinaal Van Enkenvoirt het initiatief om dit huis te verbouwen tot een onderkomen voor armlastige oude mannen, maar na een bloeiperiode raken de gebouwen in verval. De fundamenten van het Apostelhuis zijn in 1908 opgeruimd en de nostalgische herinneringen aan het Apostelhuis vervaagden.

Met dit boek komt het uitgebreide speurwerk van Henk Goossens en Marinus van den Elsen naar de historie van het Apostelhuis voor iedereen beschikbaar en kan het verhaal van deze plek worden doorverteld. Het rustieke wandelparkje met grachten en vijver krijgt daarmee extra betekenis.

*Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel.
ISBN: : 978-90-827557-0-1 Prijs € 5,-. Voor leden van Heemkundekring Helmont gratis.*

Judith Weening:
Met plezier geschreven

Deze gedichtenbundel gaat veelal over Helmond en omstreken zult u

belevan, er is ook over verdere bestemmingen geschreven. De auteur heeft geprobeerd voor ieder wat wils erin te zetten. Hopelijk zult u het met plezier lezen.

*Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel.
ISBN: 9789462548541 Prijs € 13,50.*

Giel van Hooff:
Jeugdvereniging De Vonk

Middels dit boek gedenken Giel van Hoof en vormgever Jos van den Eijnde het 60-jarige bestaan van jeugdvereniging *De Vonk* in de Annawijk. Het is behalve voor leden, ex-leden en de bewoners van de wijk, ook boeiend voor hen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Helmond.

Lees hoe het Hoogeind door wateroverlast van de Aa, blank kwam te staan, hoe bewoners daarmee moesten leven

Alfred Birney:
De tolk van Java

De Libris Literatuur Prijs voor de beste Nederlandstalige roman, ging het afgelopen jaar naar *De tolk van Java* van Alfred Birney. Het is een bizar boek, bij het lezen voel je je bijna medeschuldig aan de beschreven wrede heden. Het is dan ook het verhaal over het

koloniale verleden in Nederlands-Indië, waarin de gevolgen van een burgeroorlog worden belicht.

De deels autobiografische roman draait om een ex-KNIL-militair die naar Nederland vlucht. Hij trouwt in Helmond met de dochter van een schoenmaker uit de Beelsstraat. Het stel verhuist naar Den Haag en krijgt vijf kinderen. Als gevolg van een oorlogstrauma, wordt de ex-militair steeds agressiever, wat resulteert in excessief huiselijk geweld. De roman bevat herinneringen van vader, moeder en een van hun zonen. In de verhaallijnen komt het naoorlogse Helmond steeds voorbij. Zoals het moment dat de militair bij zijn schoonfamilie in de Beelsstraat arriveert en bij de autoriteiten die *Opa Helmond* met zijn kleinzoon door de Peel maakte.

De zoon blijft zijn ouders achtervolgen met vragen over de oorlog in Nederlands-Indië. De verhalen hierover zijn spannend, gruwelijk, niet te bevatten, rauw, maar toch niet zonder humor.

*Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel.
ISBN: 9789044538502 Prijs € 20,-.*

en hoe weinig aandacht de gemeente daaraan besteedde. Hoe de wijk meegroeide met de zich steeds alsmaar uitbreidende stad, hoe de nijverheid toenam en hoe in de jaren dertig in de wijk een bloeiend verenigingsleven tot stand kwam.

Een groep vrijwilligers besloot op *d'n Olliemeule* een jeugdvereniging op te richten voor jongens van elf tot zeventien jaar. Later kwamen daar ook meisjes bij. De naam van de vereniging werd *De Vonk*, de voorletters van Vorming, Ontwikkeling, Nijverheid en Kunstzin. Uit het boek blijkt hoe nieuwe leden werden geïnstalleerd, hoe zij de Vonkwet moesten declameren en de Vonkbelofte moesten uitspreken.

Het rijk geïllustreerde boek is verkrijgbaar bij: De Ganzenveer, Oude Aa 49, The Readshop Express, Mierloseweg 10 en Buurthuis St. Anna, Hoogeindsestraat 24.

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender. Suggesties voor lezingen en excursies blijven van harte welkom.

Dinsdag 23 januari

Lezing door Theo de Jong: **'Stinkende vellekes'**.

In 1988 werd in Helmond een vroegere leerlooierij opgegraven. De archeologische resten bestaan uit looikuipen, werktuigen, kalk, leer en skeletresten van dieren. Er is cultuurhistorische informatie over deze leerlooierij bekend, zoals het bevolkingsregister, kadastrale gegevens, kranten- en fotoarchief, belastinggegevens en notariële akten. Bijzonder zijn de mondelinge overleveringen, opgetekend door mensen die de leerlooier in hun jeugd hebben gekend.

Uit historische bronnen konden economische schommelingen in de leerindustrie afgeleid worden. Het notariële archief gaf inzicht in de afdracht van belastingen, het aantal kuipen dat in gebruik was en het aantal knechten die in de looierij werkten. Bronnen geven een inblikje in het looiersbedrijf dat in de negentiende en begin twintigste eeuw actief was.

Na de pauze wordt ingegaan op het project *'Helmond in 100 stukskes'*, waarbij vondsten van de vuilstortplaats in Mierlo-Hout aanleiding

zijn om (Helmondse) verhalen uit de periode tussen 1930 en 1960 op te halen en te beschrijven. Voor nadere informatie: www.kunst-kwartier.nl/agenda/project-helmond-in-100-stukskes
Grote zaal Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond.
Aanvang 20:00 uur. Bijdrage voor niet-leden 2 euro, leden gratis. Géén inschrijving vooraf.

Dinsdag 20 februari

Jaarvergadering

Grote zaal Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond.
Aanvang 20:00 uur.

Dinsdag 20 maart

Excursie: **Huijbregts Groep B.V.**

De Huijbregts Groep is opgericht door Wim Huijbregts, die startte met de verkoop van surrogaten. Het bedrijf maakte een enorme groei door en verhuisde naar Helmond. Het richt zich naast kruiden en specerijen op poeders voor de levensmiddelen-industrie.

In Nederland zijn in tachtig procent van de eetmomenten, kleur-, geur- en/of smaakstoffen van Huijbregts Groep verwerkt.

Men hanteert voor bezoekers een strenge hygiëncode. Iedereen krijgt een overjas en schoenslofjes. Het dragen van goed schoeisel is dus belangrijk (geen hakken), want het kan glad zijn en het is een eind lopen. Iedereen krijgt ook een haarnetje, alle haren dienen onder het netje te worden gestopt. Deelnemers met lange haren worden verzocht een elastiekje mee te brengen. Sieraden, telefoons en andere persoonlijke eigendommen zijn niet toegestaan. Deze kunnen in bewaring gegeven worden, maar hoe minder iedereen bij zich heeft, hoe beter het is.

Inschrijving t/m 8 maart bij Gerry van Liempt via e-mail g.liempt@heemkundekringhelmont.nl of telefonisch 0492-554233. Het bedrijf kunt u vinden aan de Lagedijk 30, 5705 BZ Helmond. Geen eigen bijdrage. Maximaal 40 deelnemers Vol=Vol. Gelieve om 13:45 uur aanwezig te zijn.

Dinsdag 17 april

Hellemonse avond met Bert Kuijpers.

Verdere informatie volgt.

Vrijdag 20 april

Gezellige dag i.v.m. ons 70-jarig jubileum.

Verdere informatie volgt.

Rondom de kerk in Bakel

Dat Bakel een van de oudste nederzettingen in de Peel was en dat de kerk daar een grote rol bij speelde, werd duidelijk tijdens de excursie van 26 september, treffend 'Rondom de kerk' genoemd.

Bakel kent een lange geschiedenis. De eerste vermelding dateert uit het jaar 700, toen in de kleine samenleving de eerste kerk werd gebouwd. De basiliek werd opgedragen aan de heiligen Petrus en Paulus. Na de moord op de heilige Lambertus werd het bedehuis aan hem gewijd, maar Willibrordus bleef de patroonheilige. Van het deels neogotische gebouw dat in de elfde- of twaalfde eeuw werd gebouwd, zijn nog steeds delen aanwezig in het kerkschip. De toren is iets jonger, hij stamt uit de zestiende eeuw. Geen wonder dat het geheel een Rijksmonument is.

In de jaren 700 tot 1438, fungeerde de kerk als moederkerk in de regio. Dat wil zeggen dat gelovigen uit Gemert, Deurne en Milheeze naar de Bakelse kerk kwamen en dat nieuwe parochies vanuit Bakel werden gesticht. Gemert was de eerste in 1438. Milheeze werd pas in 1845 een eigen parochie met ook Willibrordus als patroonheilige. Aardig om te weten is dat Willibrordus ook beschermer van de bierhandelaren en herbergiers is. Misschien in associatie met Johannes de Doper, immers hij is de patroon van de drankbestrijders.

De toren die rond het jaar 1500 werd gebouwd is enige keren gerestaureerd, maar het onderste deel is origineel

gebleven. De kerk werd vaak door branden getroffen. Dat gebeurde in de jaren 1511, 1586 en 1599, maar telkens werd het gebedshuis hersteld. Ook in 1708 brak er brand uit waarbij het dorpsarchief, dat in de toren werd bewaard, deels verloren ging. Ook toen werd de schade aan het gebouw hersteld, zoals dat ook na een brand in 1893 het geval was.

Na de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werd de kerk gebruikt door de Hervormde Gemeente. In de nabijheid was een schuurkerkje opgericht waar men het Katholieke Geloof kon belijden. Pas na de Napoleonse tijd kreeg de kerk zijn oorspronkelijke bestemming terug. Een curieuze erfenis is het plafond dat vermoedelijk in de Franse periode is aangebracht. Het is een zogeheten tongewelf, versierd met de Franse driekleur en lelies. Een deel van de inboedel is afkomstig uit het voormalige schuurkerkje, zoals de preekstoel, twee biechtstoelen en een schilderij van Sint Dominicus. Vanaf 1890 wordt de hoofdingang geflankeerd door twee beelden, rechts de heilige Lambertus en links de heilige Willibrordus. In 1910 vond de laatste verbouwing plaats, waarbij de kerk tevens werd uitgebreid met twee zijbeuken en een priesterkoor.

Wonderen in het zonlicht

Dinsdag 21 november hield de gepensioneerde radioloog Hans van den Broek een lezing over de relatie tussen wonderen en geneeskunde.

Hij vertelde over de soorten wonderen en ook over bedevaartplaatsen die daarvoor bezocht werden. Iedere bedevaartplaats had zijn eigen specialiteit met betrekking tot genezingen. Stiphout ging bijvoorbeeld gepaard met miraculeuze genezingen waarbij het meestal ging om bezetenheid.

In zo'n bedevaartplaats ontstond een hele economie waar het een drukte van belang was en waarbij veel mensen dicht bij elkaar verbleven onder slechte hygiënische omstandigheden die ervoor zorgden dat de mensen soms weer met dysenterie naar huis gingen.

Die wonderbaarlijke genezingen zijn te verklaren met de huidige wetenschap. Ze zijn vaak psychisch als gevolg van traumatische gebeurtenissen. Het betreft vooral chronische ziektes want een acute ziekte zoals blindedarmontsteking of longontsteking wordt niet genezen. Van den Broek gaf een mooi voorbeeld met Engelse ziekte, die vooral een gevolg is van gebrek aan vitamine D.

Die ziekte wordt gekenmerkt door het weker worden van de botten, vooral van de ledematen. Komt zo'n kind in het voorjaar weer buiten om op de schouders van vader op bedevaart te gaan, dan krijgt het zonlicht, er zijn weer eieren en

de koeien staan weer in de wei en leveren vette melk. Het gevolg daarvan is dat de Engelse ziekte geneest.

Zo ging het ook met blindheid na ziektes zoals pokken of mazelen. Van den Broek vertelde het verhaal dat Jantje na het hebben van mazelen blind werd aan zijn linker oog. Moeder beloofde een bedevaart naar Maria van 's-Hertogenbosch en een zilveren oog als offergave. Binnen drie dagen was het oog genezen. Het was een gebrek aan vitamine A. Jantje werd genezen doordat het lente werd, de koeien weer buiten kwamen en zorgden voor vette melk en kaas.

De toehoorders kregen in deze lezing een goede indruk van de gang van zaken rond een bedevaart en de vele ingrijpende beloftes die onze doodzieke voorouders in hun wanhoop aan de aanbeden heiligen deden.

Er zijn dan ook tal van bedevaartplaatsen en het nut daarvan is wel dat hoop doet leven. Vooral het besef dat je niet de enige met zorgen en ziekte bent zorgt voor relativering van de eigen omstandigheden en maakt dat men weer verder kan. De lezing was een heel interessant inkijkje in het verleden.

RECENSIE

Museum Helmond

Een bezoek brengen aan Kasteel Helmond, zoals Heemkundekring Helmond dat dinsdag 24 oktober deed, is erg de moeite waard. Het gezelschap werd opgewacht door een dame die zich voorstelde als Gonnie Kroes. Tijdens de rondleiding die door haar werd verzorgd, vertelde zij alles over het kasteel en haar bewoners van het begin tot heden.

Zij vertelde over 'Het Oude Huys', de belangrijkste bewoonster keizerin Maria van Brabant, over de bouwers van het kasteel en de familie Berthout van Berlaer die in 1314 naar Helmond kwam en waarschijnlijk al in 1325 met de bouw van het kasteel begon. Een bouw die een paar honderd jaar geduurd heeft. De laatste telg van die familie kreeg met zijn eigen vrouw geen kinderen, maar hij had wel 17 kinderen van negen andere vrouwen. Een van die kinderen, de eerste die geboren werd na de dood van zijn wettige echtgenote, werd zijn opvolger. Dat was een meisje, Catharina, die natuurlijk wel een buitenechtelijk kind was, maar niet geboren uit een overspelige relatie.

Zij trouwde met Jan van Cortenbach, die vanaf toen heer van Helmond was. Telgen uit de familie bleven dat nog zo'n tweehonderdvijftig jaar. De laatste Van Cortenbach, die nooit

Foto: Henk van Dijk

in Helmond was en een rijk en luxueus leven leidde van de belastingen die de Helmonders op moesten brengen, stierf en liet een dochttertje na van drie jaar oud. Dat kind is op negenjarige leeftijd getrouwd met Albert graaf Arberg die drieëntwintig jaar ouder was dan zij en alleen Frans sprak. Hun nakomeling, Nicolas graaf Arberg verkocht het afgetakelde kasteel, hij woonde er nooit, aan Carel Wesselman die niet van adel was. Omdat tijdens de Franse overheersing de zogenaamde heerlijke rechten van de kasteelheren werden

afgeschafte werd het onderhoud van het kasteel voor de familie Wesselman erg duur. De laatste Wesselman, Carel Frederik IV wilde het kasteel daarom graag verkopen en dat lukte pas na zijn dood. Zijn weduwe verkocht het kasteel aan de gemeente Helmond voor 215.000 gulden.

Tijdens de rondleiding passeerde een wapenbord van ridder Jan van Ittere. De vraag wie hij was bleef onbeantwoord, al is er in Helmond wel een straat naar hem vernoemd. Van Ittere moet dus bestaan hebben en een rol hebben gespeeld in de geschiedenis van Helmond. Hij ontbreekt echter op de lijst van heren en vrouwen die op 't Oude Huys of Kasteel Helmond hebben vertoefd.

Notaris en genealoog August Hendrik Sassen, die in Helmond ook als archivaris werkzaam is geweest, benoemde Willem van Horne als de eerste Heer van Helmond. Volgens Sassen huwde in de twaalfde eeuw een dochter uit het geslacht Van Horne met Jan van Ittere, waardoor de Heerlijkheid Helmond aan hem toekwam. Zijn zoon Hendrik zou die rechten verkocht hebben aan Hendrik I van Brabant. Door deze daad zou de Heerlijkheid aan het domein van het Huis van Brabant zijn toegevoegd. Het lijkt een hypothese, maar in de lijn van de Heren van Helmond volgt Hendrik I van Brabant (1222-1245) Willem van Horne (tot 1222) wel op. Echter, in de genealogie van het geslacht Van Horne komt Van Ittere niet voor en hij kan ook niet aan de geschiedenis van Helmond gekoppeld worden.

Wapenbord van Jan van Ittere dat deel uit maakt van de collectie van Museum Helmond. (RHCE)

Gedurende lange tijd was er sprake van een lintbebouwing langs de Kromme Steenweg, Mierloseweg en de Haagstraten. Dat veranderde toen de wijk werd volgebouwd om het tekort aan woningen op te lossen. De Berlaer-, Cortenbach- en Arbergstraat, werden vernoemd naar families die de Heerlijkheid Helmond ooit bezaten. Het Stephanusplein, de Hezelo- en Hornestraat op grond van de geschiedenis, maar het is onzeker of zij Heren van Helmond waren. Is de Itterestraat dan wel terecht? Nee, zeggen geschiedschrijvers, de persoon Jan van Ittere is gefingeerd, de betiteling is derhalve een misser. Maar waar komt dat blazen dan vandaan? Wie het weet mag het zeggen.

Textielnijverheid in de Kamstraat

Met de afbraak van enkele panden aan De Wiel en de Kamstraat in 1928, verdween een historisch en karakteristiek stukje Helmond. Een raadsbesluit in dat jaar, betekende het wisse einde van een fabrieksgebouw. Het was teleurstellend dat het verdween, omdat het refereerde aan de vroege Helmondse industriële ontwikkeling.

Het pand waarin eerder een katoenspinnerij werd geëxploiteerd, was begin negentiende- of mogelijk eind achttiende eeuw, gebouwd door een zekere heer Cramer. Het kwam daarna op naam van Johan Andreas Lungen en werd vervolgens, samen met de aangrenzende woningen, verkocht aan de ondernemers Anthony Raymakers en Willem Ramaer. Raymakers (verkoper van grondstoffen en halffabrikaten) en Ramaer (ontvanger der konvooien en licenten) kochten in 1814, voor de som van 200 gulden, een deel van de bedrijfsgebouwen met bemiddeling van notaris Matthijs Zuurmond van Hayningen uit Aarle-Rixtel. Van Johan Andreas Lungen kochten ze in 1827, bij publieke verkoop en met bemiddeling van notaris Jan Jacob van der Foelart,

de 'Katoenspinnerij Cramer' voor 847 gulden. Een derde complex werd voor 900 gulden overgenomen van Petrus Swinkels, met bemiddeling van notaris J. van de Ven.

De aard en de omvang van de textiel-fabriek wordt duidelijk uit een schrijven van de ondernemers aan burgemeester Jan Jacob van der Foelart, naar aanleiding van vragen door deze gesteld aan de fabrikanten van Helmond. Dit in verband met een enquête die landelijk werd gehouden betreffende het aantal werknemers, de werktijden en het arbeidsinkomen. Raymakers en Ramaer schreven in augustus 1841: 'Onze fabriek bestaat uit wollen kraanogen, een weefmethode van (Chinese)ruiten, de productie van hoofd-, zak-,

Huizen aan de Kamstraat met rechts De Wiel. Op de achtergrond de panden die werden gebruikt door de firma Raymakers & Ramaer. (Foto Hegeman, collectie RHCe)

De Wiel hoek Kamstraat. In het gebouw met het openstaande raam was tot circa 1859 de textielfabriek van Raymakers & Ramaer gevestigd. (Helmond in oude ansichten)

thee- en kinderdoeken, sarongs en katoenen en linnen producten. Het werkvolk in ons bedrijf met weef-, scheer- en ververij bedraagt 250 personen te weten: circa 150 mannen boven de 18 jaar, 70 jongens van 11 tot 18 jaar, 30 meisjes van 11 tot 18 jaar. Daarbij komen nog 125 oudere vrouwen en enige kinderen van 7 tot 11 jaar, die behulpzaam zijn in de weverij met spoelen van klossen, pijpen en schieten'.

Er werd 's morgens gewerkt van zes tot twaalf uur, 's middags van een tot vier en dan was er nog een avondploeg. Naast een aantal getouwen had de fabriek een kalandermolen en zes scheermolens in gebruik. De kalandermolen, waarmee textiel glad en glanzend wordt gemaakt, stond op een open plein achter de fabriek en werd door menskracht en paarden in beweging gebracht. Mannen boven de achttien jaar verdienden 65 cent en beneden de achttien 40 cent per dag. Voor het vrouwelijke personeel van 11 tot 18 jaar was dat 35 cent, oude vrouwen en meisjes van 7 tot 11 jaar verdienden

slechts 20 cent per dag. Vaak had deze groep slechts drie kwart van de tijd werk en werd daarnaast behoorlijk onderbetaald.

Omstreeks 1848 trad Willem Ramaer uit de onderneming en startte op de Watermolenwal, kort nabij de watermolen, de Ramaers Textielfabrieken. Nog enige jaren zette Anthony Raymakers de fabriek op De Wiel voort, maar kocht toen het pakhuis van de Bergeijkse familie Bots aan het kanaal, waarheen de onderneming werd overgebracht. De vrijgekomen bedrijfsgebouwen aan de Kamstraat werden tot woningen omgebouwd. Bij deling van goederen in 1866, na het overlijden van Anthony Raymakers, kwamen de gebouwen in verschillende handen. In 1920 kocht de gemeente het complex aan De Wiel en na enkele jaren ook de woningen aan die zijde van de Kamstraat. Zoals bekend kwam het vrijkomende terrein ten goede aan de uitbreiding van het stadspark.

Van surrogaat tot schillensoep

Een Bourgondiër is een levensgenieter. Zijn manier van leven wordt doorgaans geassocieerd met veel en vooral lekker eten. De uitdrukking is ontstaan in de vijftiende eeuw, toen de hertogen van Bourgondië hun macht naar de Lage Landen uitbreidden. Zij verkondigden een leefwijze die gericht is op overdaad. Het woord Bourgondisch wordt sindsdien gebruikt als bijvoeglijk naamwoord, om aan te tonen dat van het leven wordt genoten.

Dat was absoluut anders tijdens de Tweede Wereldoorlog. Van een Bourgondische levenshouding was toen bepaald geen sprake. Integendeel, het voedsel was schaars en enkel op rantsoen te koop. Vóór de oorlog was er een beduidend verschil geweest tussen arm en rijk, hetgeen zich uitte in het eetpatroon. Na invoering van een distributiesysteem werd het beschikbare voedsel verdeeld op basis van gelijkheid. Om een sober en doelmatig gebruik te bevorderen, werden boekjes met eenvoudige recepten en besparende tips uitgegeven. Er werd ook in opgedist wat elke huisvrouw in geval van (voedsel)schaarste moest weten. Zoals een manier om tegen geringe kosten zachte zeep te maken: *'Neem een stuk Sunlightzeep, driekwart pond soda, een eetlepel ammonia en een liter water. Breng het water aan de kook en rasp de zeep erin. Roer tot de zeep goed is opgelost, voeg de soda en de ammonia toe en laat het afkoelen. Resultaat: een keukenemmer vol zachte zeep'*.

Tips, voorschriften en recepten voor de keuken in oorlogstijd, een uitgave van de 'Electrische Drukkerij A. Goud' uit Den-Haag.

Het gebruik van een zogeheten hooikist werd aangeraden. Hiermee kon men gemakkelijk maaltijden warm houden en dus op gas en elektriciteit besparen. Een pan met bajonetsluiting was hiervoor het meest geschikt, daarom werd dit attribuut een hooikistpan genoemd. De kisten waren niet duur, maar toch was zelfvervaardiging lonend: *'Men neemt een oude kartonnen doos en vult deze met oude kranten of lapjes. Ook een deken is geschikt. Laat voldoende ruimte over voor het plaatsen van de kookpan(nen). Met enig gemak is een echt kistje te maken, wat nog wel zo goed is'*.

Wenken

Om zuinigheid te betrachten werden allerlei tips gegeven. Zoals die voor het koken van aardappelen, met niet meer dan een bodempje water: *'Gebruik slechts één glas water. Laat het gas branden tot er stoom vanaf komt. Temper de vlam en dek de aardappels op een klein vuurtje garen. De pan gesloten houden en er niet uit nieuwsgierigheid even inkijken. Omdat er met het afgieten niets verloren gaat, is de voedzaamheid groter. Groenten moeten met het aanhangende water worden opgezet. Het dient aanbeveling het vitaminerijke kookvocht te gebruiken voor soepen en sausen'*.

Het boterrantsoen kon gemakkelijk worden verdubbeld: *'Neem een half pond boter en een kwart liter melk. Breng de melk aan de kook en voeg een theelepeltje zout toe. Giet de hete melk over de boter en klop het mengsel tot de melk geheel in de boter is opgenomen. Het halve pond is daarna een héél pond geworden. Als de boter te licht van kleur is, kan wat wortelsap worden toegevoegd'*. Ook besparing van thee was gewenst: *'Maak de thee in een vijzel fijn, zodat er stofthee ontstaat. Van deze fijngestampte thee is slechts een derde deel nodig van de hoeveelheid die van niet gestampte thee wordt gebruikt'*.

Koffiesurrogaat maken was lucratief. Daarvoor was tweeënehalf ons basterd- of witte suiker, één ons gemalen koffie en anderhalve liter water nodig: *'Brand de suiker zonder water, tot die geheel zwart ziet. Voeg de koffie toe en laat alles nog eens branden. Voeg het kokende water toe en laat het tien minuten doorkoken. Zeef het door een neteldoek en het extract is klaar voor gebruik'*. Voor een ander recept was een half ons koffie, een halve liter kokend

water en driekwart busje Buisman nodig: *'Doe de koffie in het kokende water en laat dit 45 minuten trekken. Voeg de Buisman toe en laat het nog eens 30 minuten trekken. Giet het door een zeef, waardoor het vocht van de koffie scheidt. Zet van de mix uit de zeef op normale wijze koffie, doch ook het vocht levert overheerlijke koffie op'*.

Het boekje gaat verder in op slecht brandende kachels en niet trekkende schoorstenen. Brandstoffen dienden behandeld te worden om de warmteproductie te verhogen. Dat kon door het vooraf met pekewater te besproeien. Er mocht beslist geen afval weggegooid worden: *'Alles kan door de kachel verslonden worden'*. Ook werd geadviseerd zelf briketten te maken van oud papier: *'Neem een kleine teil halfgevolvd met pekewater. Voeg het papier in snippers toe. Laat het geheel een week staan, vorm dan briketten van de ontstane brij. Houdt er de kachel mee aan als u gaat slapen of wandelen'*.

Ondanks de recepten, tips en alle goede bedoelingen nam de schaarste toe. Voedsel en goederen voor levensonderhoud werden naar Duitsland vervoerd, Nederland zelf mocht niets importeren. Er ontstond niet alleen een tekort aan levensmiddelen, maar ook aan medicijnen, brandstof en kleding. De boekjes werden vervangen door bereidingswijzen voor tulpenbollen- en aardappelschillen en het gebruiken van eikels, beukennotjes en kastanjes. Wilt u het afgebeelde boekje lezen? Google dan op 'Voorschriften en recepten voor de keuken in oorlogstijd' en u krijgt het 32 pagina's tellende werkje volledig gepresenteerd.

Een Rijksmonument

aan de Kasteel Traverse

door Hans Vogels

Na de vrede van Munster in 1648, kwam de Helmondse Lambertuskerk in bezit van de Nederduits Gereformeerde Kerk. Zij vierden hun erediensten voortaan in het Godshuis aan de Kerkstraat. Toen het kerkgebouw in 1798 aan de Katholieke Kerk werd teruggegeven, zat de inmiddels Hervormde Gemeente zonder bedehuis. Hun diensten werden tijdelijk gehouden in het huis van de dominee, maar vanaf 1810 werd gebruik gemaakt van een kerkje dat was gebouwd op de plek waar eerder de katholieke schuurkerk had gestaan. In 1847 verrees aan de Kerkstraat een nieuwe kerk, naar een ontwerp van de uit Alem afkomstige architect Arnold van Veggel.

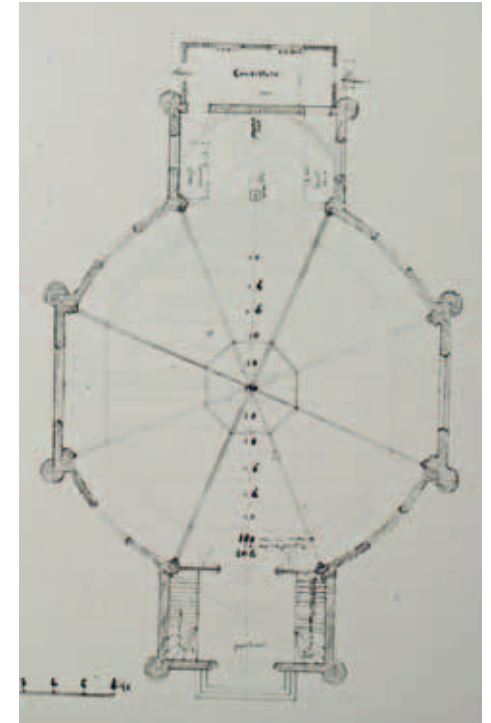
De kerk, nu staande aan de Kasteel Traverse, is een zogenaamde waterstaatskerk. Hiermee worden Nederlandse kerken bedoeld die tussen 1824 en 1875 met steun van de landelijke overheid werden gebouwd. Het ontwerp en de bouw daarvan, waren onderworpen aan de goedkeuring en controle van ingenieurs van het Ministerie van Waterstaat. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, is het begrip waterstaatskerk dus niet verbonden aan een bepaalde bouwwijze.

Het onderhavige perceel is gebouwd in neogotische stijl, een bouwkunst welke is geïnspireerd op de middeleeuwse gotiek. De deuren en ramen hebben boogvormige

traceringen en het tent- of puntdak is bedekt met lei in schubbende dekking. Het gestukadoorde interieur heeft straalgewelven, boogfriezen en balustraden met boogvelden. De kerk is achthoekig uitgevoerd, heeft een koor met halfronde uitbouw en een middentoren. Het orgel werd geleverd door de firma Walcker uit Ludwigsburg, een stad in de Duitse deelstaat Baden-Württemberg, die ook een orgel voor de beroemde Sint Pieter in Rome bouwde. De voormalige kerk aan de voet van de kasteeltuin is al jarenlang een beeldbepalend bouwwerk. Dit wordt nog eens extra onderstreept door de status van Rijksmonument.

Het voormalige kerkgebouw van de Nederlandse Hervormde Gemeente aan de Kerkstraat. (RHCe)

Plattegrond met aantekeningen over de aanbesteding, van de architect Arnold van Veggel. (RHCe)

Historie

Het gebouw werd vanaf 1848 als gebedsruimte gebruikt door de Nederlands Hervormde Gemeente. In 1963 werd het aan de eredienst onttrokken, toen een nieuwe kerk aan de Sperwerstraat in gebruik was genomen. Na een restauratie in 1969, werd het voormalige bedehuis voor diverse doeleinden gebruikt. Aanvankelijk was er een schildersbedrijf in gevestigd, maar vanaf 1970 werd het door de Gemeente Helmond als archiefruimte gebruikt. Op de benedenvloer was een houten afscheiding aangebracht, waarachter de archiefstukken stonden. Vóór die afscheiding verrichtten de

bezoekers hun onderzoek en had de bibliothecaresse haar werkplek. Circa 1990 werd het bouwwerk voor 350.000 gulden verkocht aan de volgelingen van de aartsbisschop Marcel François Lefèvre, een geëxcommuniceerde van de katholieke kerk. Het genootschap dat zich Pius X noemt, wilde in de kerk erediensten volgens het oud-katholieke model gaan houden. Het gedachtegoed van de aartsbisschop sloeg echter niet aan, dienstengevolge werd het pand opnieuw verkocht, deze keer aan de projectontwikkelaar Rhotley Investment B.V. een verhuurder van onroerend goed.

Dit bedrijf was een cliënt van advocaat Dubach, die op zoek was naar een geschikte accommodatie. Tot dan hield deze kantoor in het pand van een voormalige slagerij aan het Binderseind. Op initiatief van de architectenbureaus De Loods uit Griendtsveen en Van Busse uit Nuenen, werd de kerk omgebouwd tot kantoor. Op 8 juli 1993 vond de officiële opening plaats door burgemeester Wim van Elk. Bij de vertimmering bleven de buitenmuren en ramen in de authentieke staat bewaard. De nieuwe binnenmuren steunen op palen, omdat verankering in de vloer vanwege de monumentale status niet is toegestaan. Hoewel de kerk aan een drukke doorgaande weg staat, is de geluidsoverlast binnen minimaal. Het gebouw is als kerk herkenbaar gebleven.

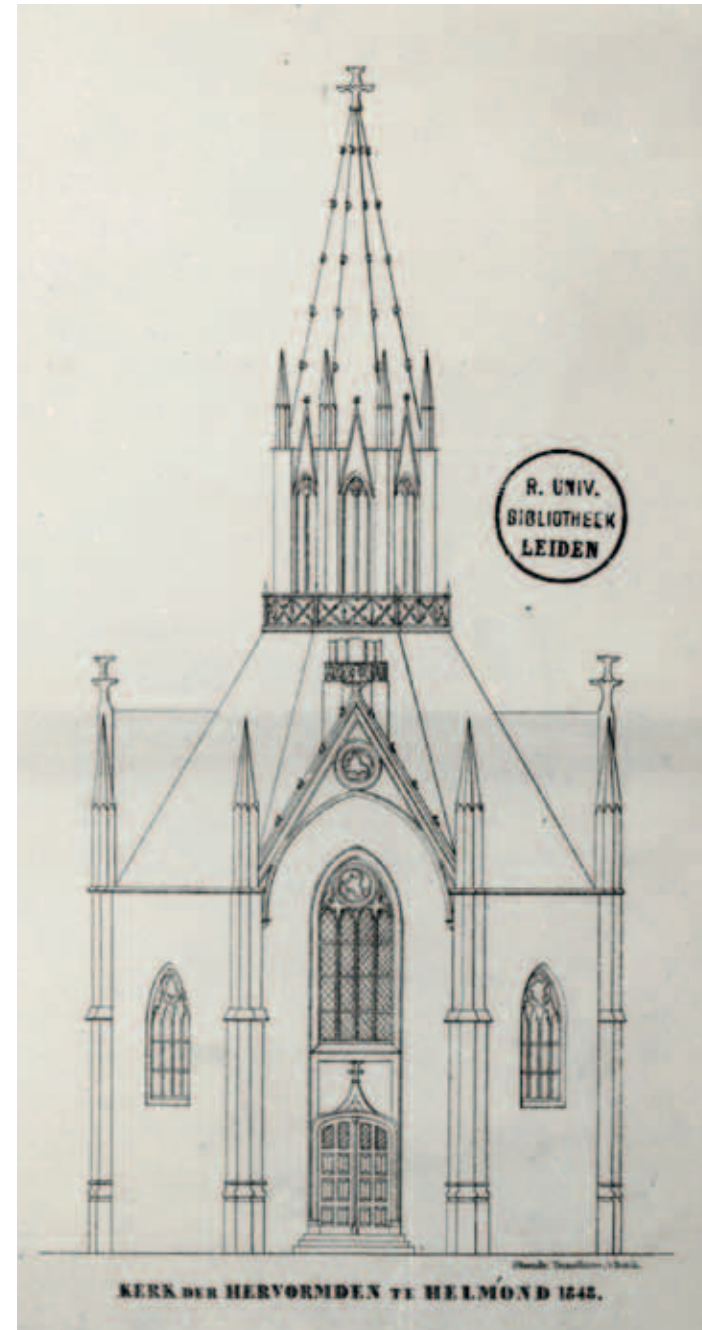
Het advocatenkantoor heeft er tot april 2007 zijn kantoor gehad, toen fuseerde het met Goorts & Coppens advocaten. Het kerkje bleef nog enige tijd als advocatenkantoor in gebruik, maar in 2011 besloot men te verhuizen naar het bedrijventerrein Groot Schooten. Wat er nu met het toch wel speciale plekje in Helmond gaat gebeuren is nog niet helemaal duidelijk. Het staat te huur, hopelijk wordt er snel een passende bestemming gevonden.

Bronnen:

- Regionaal Historisch Centrum.
- Wikipedia de vrije encyclopedie.

Interieur van de Nederlands Hervormde Kerk met op de achtergrond de kansel. Deze foto is genomen in 1963. (RHCE)

Steendruk van de Nederlands Hervormde Kerk, die is opgenomen in de bibliotheek van de Leidse universiteit. (RHCE)

Firma Slegers 1907-1919

Een vergeten stoommodelmakerij in Helmond

door Giel van Hooff

U kent ongetwijfeld recente voorbeelden uit uw eigen omgeving: bedrijven die opkomen maar na enige jaren 'vergaan'. Omdat ze niet kunnen bogen op een lang bestaan raken ze veelal in de vergetelheid.

Zo zal het menigeen in Helmond onbekend zijn dat er zo'n eeuw geleden een bloeiende modelmakerij was in de stad. Wat is een modelmakerij? Een inrichting die modellen en mallen maakt voor gebruiksvoorwerpen als machineonderdelen, in de regel van hout. Dat laatste was begin twintigste eeuw vrijwel uitsluitend de grondstof. De modelmakerij levert in veel gevallen de benodigde vormen voor een ijzer- of metaalgietterij. Maar ook gebruikers van machines hebben behoefte aan hun eigen modellen om apparatuur naar eigen vorm en inzicht te kunnen (laten) maken. Naast kennis van houtbewerking moet de modelmaker ook beschikken over inzicht in het gietproces en bijvoorbeeld rekening houden met de krimp die optreedt in het gietstuk na afkoeling. Zo'n honderd jaar geleden was er nog een ander nijverheidsproduct dat en masse gebruikt werd en dat een houtbewerkinginrichting als de modelmakerij kon leveren: de riemschijf. Bij de overbrenging van de bewegingskracht in het nijverheidsbedrijf

werd gebruik gemaakt van een stelsel van stangen, poulies en schijven. Op de schijf of poulie waren riemen aangebracht die een of meerdere machines konden aandrijven. De snelheid kon mede geregeld worden door de toepassing van verschillende diameters van riemschijf of afneemschijf op het apparaat of werktuig. Deze riemschijven werden in diverse uitvoeringen aangeboden: giet- of smeedijzer, maar dus ook in hout.

Modellen en schijven

Er was dus voldoende empoel voor een dergelijke inrichting in een opstomende industriestad als Helmond. Er waren volop fabrieken en er waren diverse gietterijen in Helmond en omgeving. In de eerste plaats de ijzer- en metaalgietterij van de Koninklijke Nederlandsche Machinefabriek v/h E.H. Begemann, in 1871 begonnen als ijzergietterij. Vanuit dit bedrijf ontstonden diverse andere metaalbedrijven zoals de kopergietterij van R. van der Weij & Co. te Asten, in 1906. Het bedrijf van

Begemann bood de werklieden kans op scholing en ervaring en een enkele werkmans begon na een 'carrière' hier voor zichzelf. Een van hen was Willem Slegers die in 1907, op 46-jarige leeftijd, een eigen bedrijf startte. Hij was dus niet meer piepjong maar kon wel bogen op een ruime ervaring als timmerman en modelmaker. Willem Slegers was een van de vele bewoners uit de Peeldorpen die in de loop van de negentiende en twintigste eeuw hun kansen beproefden in Helmond groeistad. De industriële ontwikkeling in deze centrumplaats bracht ook allerlei andere werkgelegenheid teweeg zoals in de bouw. Willem Slegers vestigde zich vóór 1880 vanuit Helenaveen in Helmond. Het heeft er alle schijn van dat hij hier oorspronkelijk als timmerman in de bouw aan de kost kwam. Willem (1861-1938) was geboren en getogen in Asten maar zijn moeder was na de vroegedood van haar man met de zes kinderen rond 1871 vertrokken naar de nieuwe

Peelgemeente Helenaveen. De jonge Willem vond in zijn Helmondse kosthuis, bij de familie Stoef op de Steenweg, ook zijn echtgenote, Joanna Maria Stoef. Zij trouwden in 1885 en vermoedelijk is Slegers kort daarna van de bouw (die toch een wat wisselvalliger bestaan bood) overgestapt naar een betrekking op de fabriek. In zijn geval de machinefabriek Begemann waar men in de modelmakerij zijn ervaring als timmerman goed kon gebruiken. Ruim twintig jaar was Willem daar in dienst toen hij besloot de stap te zetten tot zelfstandig ondernemer. Hij probeerde een beter bestaan op te bouwen voor hem en zijn gezin, met negen kinderen. En zag dat er een markt was voor zijn producten.

Familiebedrijf

In april 1907 was Slegers zover met zijn bedrijfje dat hij het publiek per advertentie van zijn nieuwe affaire als zelfstandig modelmaker op de hoogte

Briefhoofd van de firma Slegers (Collectie RHCE)

De firma Slegers was gevestigd aan de Kanaaldijk te hoogte van de trambrug. (Collectie RHCe)

bracht. De zaken gingen goed. Slegers mechaniseerde en schakelde over op mechanische beweegkracht. In 1909 liet hij een gasmotor installeren; een tweedehandse, dat wel, een redelijk uniek fabrikaat uit 1900 van de firma Ant. Aarts uit Dongen, van 4,5 pk. Deze dreef vermoedelijk de in eigen werkplaats vervaardigde riemschijven aan, want dit product is in die periode aan het scala van activiteiten toegevoegd. Willem kreeg verder versterking van enkele zonen, wat tot uiting kwam in de veranderde bedrijfsnaam W. Slegers & Zonen.

In 1910 telde het bedrijfje zes arbeidskrachten, vier volwassen mannen naast een jongen en een meisje, grotendeels dus 'eigen volk'. Blijkens een advertentie in 1911 was verder dochter Anna op hetzelfde adres werkzaam als naaister. In 1912 volgde een uitbreiding,

in 1914 werd de zaak verplaatst van de Steenweg naar de Kanaaldijk, bij de trambrug. Er kwamen nieuwe producten op het leveringsprogramma, zoals rond 1915 vormen voor steenfabrieken en automobielwielen. In die periode vond een dramatisch ongeluk plaats. Eind maart 1914 werd Willem bij het avondwerk zeer ernstig aan zijn hoofd getroffen door een weggesprongen stuk machine-ijzer als gevolg waarvan hij blind werd. De bijzondere omstandigheden tengevolge van de Eerste Wereldoorlog boden ondertussen nieuwe kansen en de firma breidde verder uit. De crisis na de afloop van de oorlog bracht de onderneming die een zware investeringslast droeg echter in onoverkomelijke problemen. Daarbij speelde toegenomen plaatselijke concurrentie wellicht ook een rol: zowel de Gebr. Beks, aan de Mierloseweg, als

W. de Vries, aan de Zuiderstraat, begonnen rond 1918 met een modelmakerij, waarbij De Vries ook houten riemschijven vervaardigde.

In februari 1919 volgde de gedwongen verkoop van het totale bedrijf: *'De stoommodelmakerij van de firma W. Slegers en Zn. groot 940 m², met alle zoo goed als nieuwe en weinig gebruikte machinerieën, werktuigen en gereedschappen, hoofdzakelijk bestaande uit: Crossley zuiggasmotor installatie 25 pk, 2 kopdraaibanken, 2 lange houtdraaibanken, vlakschaafmachine 400 mm breed, dikschaafmachine 400 mm breed, cirkelzaagbank (Danckaert Brussel), lintzaagmachine, wandboormachine, snijmachine, amaril steeninrichting, slijpmachine, 6 schaaf- of werkbanken, drijfwerk met ringsmeerende lagers,*

sergeanten (lijmknechten) en handschroeven, stoot- en kruiwagen, kachel en andere losse werktuigen'. Voor Willem Slegers was het waarschijnlijk de genadeklap. Hij trok zich terug uit de zaken. Twee zonen zetten in Geldrop de riemschijvenmakerij nog een tijdlang voort. Willem trok in bij zijn zoon Anton die een kruidenierszaak bezat op de Bakelsedijk in de St. Josephparochie. Zijn slechte gezichtsvermogen bepaalde zijn laatste levensfase. Hij overleed in 1938.

Met dank aan:

Peter Slegers, achterkleinzoon van Willem, te Nederweert.

Literatuur:

Peter Slegers, Memorandum Wilhelmus Slegers 1861-1938 (intern document, 2012, 9 pgs.)

Houten riemschijven dateren van eind 19^e eeuw. Zij boden bepaalde voordelen ten opzichte van de bestaande ijzeren uitvoeringen. Een beschrijving in het technische weekblad De Ingenieur uit 1901 somt ze op: *'Goed geconstrueerde houten riemschijven zijn tot het overbrengen van een willekeurige kracht, hetzij in heete of koude, in droge of vochtige lokalen evengoed te gebruiken als ijzeren schijven. Houten riemschijven hebben het voordeel van een gering gewicht. Hieruit volgt dat assen, kussenblokken, consoles, enz. eveneens lichter gekozen kunnen worden, hetgeen vooral klemt bij schijven van groote afmeting, wier transport daarenboven minder bezwaar heeft. Daar de houten riemschijven steeds uit twee helften bestaan, is het monteren gemakkelijk; afgezien nog van haar lichten rustigen gang, trekken de*

drijfriemen op houten riemschijven beter, waardoor minder kracht verbruikt wordt en de riemen minder slijten en lichter genomen kunnen worden dan op ijzeren schijven. Ook wordt gezegd, dat houten schijven goedkooper zijn'.

Aan het hout werden wel speciale eisen gesteld. Zo was populierenhout voor de velgen in zwang vanwege de grote slip- en trekvastheid. Het construeren en de afwerking van de schijven vereiste bijzondere vaardigheden. Zo moesten de schijven uiteraard perfect in balans zijn. Waar Slegers zijn kennis hierover vandaan haalde is onbekend. Zijn vorige werkgever, Begemann, vervaardigde op uitgebreide schaal ijzeren riemschijven. Dat heeft hem zeer zeker geïnspireerd.

De Helmondse Orkestvereniging

door Martin Geerts

Al vroeg in de jaren vijftig van de vorige eeuw was er volop animo voor een “echt” Helmonds orkest, maar als gevolg van de traagheid van handelen op cultureel gebied, in die tijd, bleek het steeds weer een onhaalbare kaart. Ondanks dat dook hier en daar toch weer de gedachte aan zo'n orkest op, maar alle plannen bleken gebaseerd op een luchtkasteel. Joop Palar kreeg een idee. Hij bleek uiteindelijk de juiste persoon te zijn om dat voor elkaar te krijgen.

Hij ontmoette op de technische school collega Christ Koolen, leraar technisch tekenen en dirigent van het door hem opgerichte Helmond Kamerkoor, bovendien een goede violist. Palar zag in die combinatie een mogelijkheid om Christ te vragen dirigent te worden van een door hem (Palar) op te richten symphonieorkest. Hij verstond ook als geen ander de kunst om de juiste mensen aan te trekken voor zijn plannen betreffende het voorlopige bestuur.

Joop Palar was een oud-onderwijzer. In de jaren twintig was hij als zodanig werkzaam op de Sint Jozefschool aan de Pastoor van Leeuwenstraat, die toen

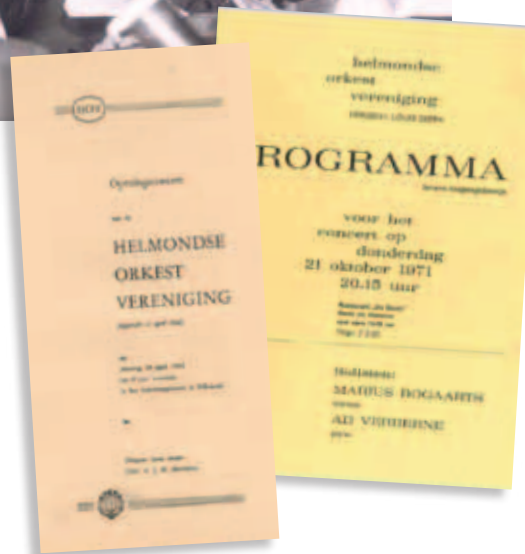
nog Tolpoststraat heette. Hij had daar destijds een koortje, nog voordat zijn opvolger Theo Driessen in 1929 met zijn koortje begon, de veel geroemde St. Jozefzangertjes.

De oprichtingsvergadering van het orkest in 1961 werd door Joop Palar zelf geopend. Hij verklaarde met nadruk dat het niet de bedoeling was van dit orkest om allerlei programma's na te jagen die eigenlijk alleen geschikt waren voor beroepsmusici. Nee, de bedoeling van het orkest moest zijn om velen, en vooral ook jongeren, een aangename gelegenheid te bieden om in groot verband samen te musiceren.

Christ Koolen was de eerste dirigent die het orkest de eerste negen maanden heeft geleid.

Na deze idealistische woorden en een woord van dank aan wethouder Den Ouden, dr. W.H. Beuken (rector van het Carolus Borromeuscollege), de gebroeders Verhagen, de N.V. Philips en de Eindhovense muziekschool werd de vergadering begonnen met het kiezen van een bestuur. Bij acclamatie werden de heren ir. J. Matthijssen als voorzitter, mr. Berger als secretaris, drs. J. Reints als penningmeester en J. Palar als bestuurslid gekozen. Daarnaast werd ook nog een muziekcommissie gevormd die bestond uit mevrouw Lotichius en de heren Chr. Koolen en C. Swinkels. Christ Koolen, die gevraagd was om de taak van dirigent op zich te nemen, aanvaardde die functie, maar wees er meteen op dat het wenselijk zou zijn om toch een beroepsdirigent aan te trekken. Hij werd, als dirigent van het Helmonds Kamerkoor, dan wel gezien als een goede

koorleider, maar een goede koorleider was volgens hem nog geen goede orkestleider.

De Helmondse Orkestvereniging, kortweg H.O.V. genoemd begon meteen met de repetities voor haar eerste concert, onder andere het Eerste pianoconcert van Beethoven, waarbij ir. J. Matthijssen de pianopartij speelde. Het werd een succes, maar dat was niet vreemd want dirigent Christ Koolen vergde heel veel van het

orkest. Na negen maanden ging de wens van Christ Koolen in vervulling en kwam er een beroepsdirigent. Dat was de heer Louis Stotijn, hoofdleraar aan het Haagse conservatorium en tevens dirigent van de Koninklijke Orkestvereniging Symphonia te Rotterdam, muzikaal leider van het Nederlands Dans Theater en dirigent van het reeds lang bestaande Philipsorkest. Christ Koolen, die zijn taak had volbracht, werd toen 1ste concertmeester. Zonder aan het uitstekende werk van Christ Koolen iets tekort te doen, moet gezegd worden dat Louis Stotijn bij uitstek de man te bleek te zijn die Helmond hier nodig had en het was voor de echte muzikliefhebbers onbegrijpelijk dat hij een amateurorkest in korte tijd tot zo'n hoog niveau wist te op te werken.

Het eerste concert (voor genodigden) met ir. J. Matthijsen als solist vond plaats op 15 december 1961, met werken van Händel, Haydn, Beethoven (tweede pianoconcert met solist ir. Matthijsen) en Von Gluck. Voor de eerste keer onder leiding van Louis Stotijn. Het tweede concert, met wederom Louis Stotijn als dirigent en wegens ziekte van ir. Matthijsen, Tonny van Bokhoven als solist, vond op zaterdag 28 april 1962 plaats in zaal Sobriëtas met het hoboconcert van Marcello en verder werken van Von Gluck, Schubert en Bizet. Het werd een ongekend succes en de zaal liet haar enthousiasme horen in een ovationeel applaus. Dit concert was het eerste openbare optreden van het orkest, want de première, een half jaar eerder, was alleen toegankelijk geweest voor genodigden. Een jaar later, op 31 mei 1963 gaf de Helmondse Orkestvereniging wederom een geslaagd concert onder leiding van Louis Stotijn.

Het belangrijkste stuk van die avond was het Fagotconcert van Mozart waarin Laurens Boogaarts als solist excelleerde. Bij volgende concerten waren respectievelijk Christ Koolen (Romance in F van Beethoven) en Marius Boogaarts (7 maal klarinetconcerten) de solisten uit het orkest. In de jaren daarop bleek steeds weer dat de Helmondse Orkestvereniging onder Stotijn behoorde tot de beste onder de amateurorkesten in Nederland. Wat ten gehore werd gebracht was van een dergelijke artistieke allure dat steeds weer alle verwachtingen overtroffen werden.

Na Louis Stotijn kwam rond 1966 Louis Dispa en onder leiding van hem nam de H.O.V. begin jaren zeventig deel aan het FASO-festival. Christ Koolen nam in 1969 afscheid van het orkest na enkele misverstanden die niet nodig waren geweest. Jammer! Bij de FASO zijn ongeveer honderd Nederlandse ensembles en orkesten aangesloten. Het is een federatie van verenigingen en instellingen met het doel orkest- en kamermuziek te spelen. Een van de redenen van de oprichting van deze belangenbundeling was het feit dat het verkrijgen van partituren en partijen moeilijkheden opleverde. Het voor elkaar openstellen van eigen muziek-bibliotheken en een centrale catalogus brachten daarin verbetering.

In april 1977 werd weer een tweedaags FASO-festival georganiseerd. Deze keer in Eindhoven. Drieëntwintig orkesten met circa duizend musici uit geheel Nederland namen daaraan deel. Het ging te ver om al die orkesten te bespreken en er werd alleen aandacht besteed aan het optreden van de H.O.V. onder leiding van de jonge talentvolle Russische dirigent Alexander Vakoulski, die Louis Dispa

Galaconcert 95 jarig jubileum Helmonds Mannenkoor in samenwerking met HOV op 27 november 1971 in zaal Van Vilsteren aan de Markt in Helmond.

vanaf 1975 tot 1992 was opgevolgd. Onder hem werd onder andere de ouverture Prometheus van Beethoven met veel succes uitgevoerd.

In 1978 kwam Vakoulski met het voorstel het Requiem van Mozart uit te voeren met kerstmis. Jan van Lieshout kwam aan Christ Koolen vragen om met zijn kamerkoor als 'kernkoor', aangevuld met andere koren de koorpartijen in te studeren. Maar Christ Koolen zat met zijn repetities voor zijn eigen kerstconcert en hij zei vanaf januari weer tijd te hebben en hij stelde meteen voor het Requiem uit te voeren op 4 mei op de jaarlijkse dodenherdenking. Men vond dat een prima idee. De eerste uitvoering van het prachtige Requiem vond plaats in Het Speelhuis op 4 mei 1979 en werd daarna jarenlang een traditie.

Op 14 maart 1980 overleed Joop Palar, de oprichter van de Helmondse

Orkestvereniging, enkele weken voor een uitvoering door het orkest in Het Speelhuis in Helmond met als solist Louis van de Waarsenburg op trompet. Daar werden werken gespeeld van Mozart, Elgar, Haydn en Mendelssohn-Bartholdy.

Naast alle uitvoeringen van het muziekkorps werd onder andere deel genomen aan de Proms in Noord-Limburg en koffieconcerten en maakte het heel veel indruk met The Unanswered Question van Charles Ives. Een onverwachte keuze van dirigent Stephan van der Pas. Er werd geschreven dat het een klanktapijt van strijkinstrumenten was, af en toe opgeschrikt door een flinke uithaal van een blaasinstrument.

Omdat in de loop der jaren het ledenaantal van het orkest begon te af te nemen en deze trend tenslotte niet meer was te stoppen, gingen op 14 april 2004

de Orkestvereniging Venray en de Helmondse Orkestvereniging fuseren.

Door deze krachtenbundeling ontstond er nu een sterk bezet, enthousiast en vrij groot Symfonieorkest Helmond-Venray, dat alle concerten zowel in Helmond, Venray als elders in de regio ging geven. Allebei de orkesten hadden al dezelfde dirigent, Stephan van der Pas, en na een gezamenlijke uitvoering van het Requiem van Brahms werd besloten, de samenwerking te intensiveren met de fusie als gevolg.

Enkele jaren later kon men zeggen dat het Symfonieorkest Helmond-Venray een totale metamorfose te zien had gegeven. Vooral de strijkersklank was zinderend en gloedvol geworden. En dat alles heeft de nieuwe dirigent, Jacco Nefs, in een ongelooflijk korte tijd gerealiseerd.

Concert van het HOV o.l.v. dirigent Alexander Vakoulsky in theater Het Speelhuis.

Een van de concerten van dit nieuwe orkest was 'The Armed Man' van Karl Jenkins. Dit muziekstuk werd in samenwerking met het Helmondse Gemengd Koor Vivace, maart 2012 uitgevoerd in Venray, Helmond en Lierop.

Sinds augustus 2015 is Sander Vredenburg leider van het Symfonieorkest Helmond-Venray. Hij studeerde in 2016 cum laude af voor zijn bachelor orkestdirectie aan het Conservatorium van Maastricht, met het Symphonieorkest Helmond-Venray als eindexamenorkest. Een orkest dat veel oog heeft voor aanstormend talent en steeds bereid is tot samenwerking met koren en andere muziekgezelschappen. Een samenwerking voor jeugdige muzikanten.

Begunstigers van de Heemkundekring Helmont

ADMINISTRATIEKANTOOR VAN EKKENDONK
ADRIAANS WONEN EN WERKEN B.V.
BROECKX MAKELAARS
COENEN
DRIESSEN VERF EN INTERIEUR
FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF
IL BORGO HUIS MET DE LUTS
KAPSALON ARNO OBERENDORFF
KUIJPERS INSTALLATIES
LAUMÉ MEDIA PARTNERS
LEEF EN ZORG SPECIALIST IN ZITCOMFORT
MAREIN ORGANIZING
MOSMAN AUTOSCHADE
NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS
PIET ANDRIESEN B.V. EYE-CARE-PROFESSIONAL
RABOBANK
VAN NUENEN RIJWIELHANDEL
WIJNHUIS HELMONT
VAN DER VELDEN RE-INTEGRATIE
VAN DER WINKEL IJZERWAREN, GEREEDSCHAP, BOUWBESLAG
VDNS-KIA HELMONT